

Interventie

Praten met kinderen

Erkenning

Erkend door deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie

Datum: 11 februari 2022

Oordeel: Effectief volgens goede aanwijzingen voor effectiviteit

De referentie naar dit document is: van As, Janssens (31 mei 2020).

Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Praten met kinderen'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Inhoud

Samenvatting	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak	4
Materiaal	4
Onderbouwing	4
Onderzoek.....	5
1. Uitgebreide beschrijving.....	6
1.1 Doelgroep	6
1.2 Doel.....	7
1.3 Aanpak.....	7
2. Uitvoering.....	11
3. Onderbouwing	13
4. Onderzoek	17
4.1 Onderzoek naar de uitvoering	17
4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten	18
5. Samenvatting werkzame elementen.....	21
6. Aangehaalde literatuur	22

Samenvatting

Praten met kinderen is bestemd voor ouders die problemen ervaren met licht externaliserend gedrag van hun kind (10-15 jaar).

De centrale doelen zijn het verbeteren van de communicatie tussen ouder en kind, het vergroten van de vaardigheden van ouders om problemen op te lossen, en daarmee het verminderen van licht externaliserend gedrag van het kind

De cursus is georganiseerd rond het boek 'Praten met kinderen', dat voor ouders geschreven is. Het boek bevat theoretische uitleg, oefeningen en opdrachten. In elke bijeenkomst wordt een hoofdstuk uit het boek behandeld. Elke cursusbijeenkomst bestaat uit drie onderdelen: het bespreken van de huiswerkoefeningen van de afgelopen week, het bespreken van de nieuwe stof en het doen van oefeningen. De cursus is opgebouwd rond de vier stappen van Het Overlegmodel (1. probleem bespreken, 2. oplossingen bedenken, 3. oplossing kiezen en afspraken maken, 4. evalueren), die in zeven bijeenkomsten worden doorlopen.

Doelgroep

Praten met kinderen richt zich op ouders die problemen ervaren met licht externaliserend gedrag van hun kind (10-15 jaar). De ouders kunnen worden gezien als intermediaire doelgroep, via wie uiteindelijk verandering in het gedrag van de kinderen, de uiteindelijke doelgroep, wordt bewerkstelligd.

Doel

Het hoofddoel van Praten met kinderen is gericht op de ouders:

- het verbeteren van de communicatie tussen ouder en kind
- het vergroten van de vaardigheden van ouders om problemen op te lossen.

Via deze op ouders gerichte doelen wordt beoogd uiteindelijk te bereiken:

- het verminderen van licht externaliserend probleemgedrag van kinderen (10-15 jaar).

Aanpak

Praten met kinderen is een cursus van zeven bijeenkomsten waarin ouders door informatie en oefening leren hoe zij problemen of meningsverschillen met hun kind kunnen bespreken.

De cursus is georganiseerd rond de vier stappen van Het Overlegmodel (1. probleem bespreken, 2. oplossingen bedenken, 3. oplossing kiezen en afspraken maken, 4. evalueren).

Materiaal

Er is een cursusboek voor ouders en een handboek voor de begeleiders (Van As & Janssens, 2022). Extra cursusmaterialen worden (met een unieke code in het handboek voor de begeleider) via een weblink ter beschikking gesteld.

Onderbouwing

In het proces waarbij externaliserend gedrag van het kind en conflictueuze negatieve interacties tussen ouder en kind elkaar wederzijds beïnvloeden wordt het gedrag van de ouder (een negatieve manier van interacteren) als essentieel gezien (Burt, McGue, Krueger & Iacono, 2005). De negatieve manier van communiceren kan ertoe leiden dat het kind licht externaliserend gedrag gaat vertonen, wat vervolgens weer negatieve conflictueuze reacties van de ouders oproept, die op hun beurt het externaliserende gedrag van het kind weer verder versterken. De beste manier om deze negatieve spiraal te doorbreken is het beïnvloeden van de interactiestijl van de ouders. De cursus Praten

met Kinderen richt zich op deze interactiestijl door ouders constructieve manieren van communiceren aan te leren (zoals luistervaardigheden en niet-aanvallende manieren om een boodschap over te brengen) en door ouders probleemoplossende vaardigheden aan te leren (de vier stappen van het overlegmodel).

Onderzoek

Door Van As (1999) is onderzocht wat het effect is van het volgen van de cursus op de mate van constructieve en negatieve communicatie tussen ouder en kind. Het bleek dat moeders die de cursus gevolgd hadden, in vergelijking met moeders die de cursus niet gevolgd hadden, meer constructieve en minder negatieve vormen van communicatie gebruikten.

In vervolgonderzoek van Leijten, Overbeek en Janssens (2012, 2013) en Leijten (2019) is door middel van een RCT aangetoond dat het volgen van de cursus leidde tot een verbetering van de communicatieve en probleemoplossende vaardigheden van ouders en tot een afname van disfunctioneel opvoedgedrag.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

Kinderen van 10-15 jaar met lichte externaliserende gedragsproblemen. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld schreeuwen, schelden, ruzie maken, en zich niet houden aan regels en afspraken (Verhulst & Van der Ende, 2013).

Het lichte externaliserende gedrag van het kind kan tot uiting komen in een verhoogde score op de schaal 'externaliserend gedrag' van de CBCL. T-scores van 60-63 kunnen gezien worden als verhoogde, maar niet-klinische scores.

Intermediaire doelgroep

Ouders wier kinderen van 10-15 jaar licht externaliserend gedrag laten zien en die nog geen contact met de hulpverlening hebben. De ouders ervaren als gevolg van het gedrag van het kind problemen in de omgang en communicatie met hun kind.

Selectie van doelgroepen

PMK is bedoeld voor ouders die als gevolg van het lichte externaliserende gedrag van hun kind, problemen ervaren in de omgang en communicatie van hun kind. Het gaat om ouders die zichzelf onvoldoende competent achten. Zij maken zich zorgen over het lichte externaliserend gedrag van hun kind.

Op het continuüm van de Richtlijn Kindermishandeling van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (2016) is er sprake van ouders die opvoedingsspanning ervaren. (Hoewel PMK bedoeld is voor ouders die problemen in de omgang met hun kind ervaren vanwege externaliserend gedrag van het kind, kunnen de probleemoplossende en communicatieve vaardigheden ook ingezet worden om met internaliserend gedrag van kinderen om te gaan. Belangrijk daarbij is, dat het gaat om licht internaliserend gedrag. Bij ernstig internaliserend gedrag is sprake van een contra-indicatie.)

Ouders die zich opgeven voor de cursus worden voorafgaand aan de cursus gebeld. In deze telefonische intake wordt gecheckt of de opvoedvragen en problematiek van ouders passend zijn bij de doelstellingen van PMK en wordt nagegaan of er geen andere hulpverlening betrokken is bij het gezin.

Contra-indicaties

Inzet van PMK wordt afgeraden

- Als er sprake is van ernstige gedragsproblematiek bij het kind (T-score op schaal externaliseren of internaliseren van de CBCL boven de 63, 90^e percentiel)
- Als er reeds sprake is van hulpverlening vanwege de gedragsproblematiek van het kind
- Als ouders de Nederlandse taal niet of onvoldoende machtig zijn

Betrokkenheid doelgroep

De cursus Praten met Kinderen is voor het eerst uitgebracht in 1995, het handboek voor begeleiders in 1997. De ervaringen en wensen van ouders die in de eerste jaren aan de cursus hebben deelgenomen zijn verwerkt in de herziene versie van de cursus die in is verschenen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het toevoegen van meer voorbeeldmateriaal (de twee gezinnen die door het boek heen gevolgd worden terwijl zij de cursus volgen) en om de onderverdeling van tips voor het geven van je eigen mening (stap 1) in twee

hoofdaspecten, te weten 'zorgen voor een juiste sfeer' en 'het verwoorden van de boodschap'.

1.2 Doel

Hoofddoel

Hoofddoel is het verbeteren van de communicatie tussen ouder en kind en het vergroten van de vaardigheden van ouders om problemen op te lossen. Uiteindelijk is het doel om hiermee een afname van licht externaliserend gedrag bij het kind te bereiken.

Bereiken van het hoofddoel betekent dat ouders in staat zijn conflicten naar tevredenheid aan te pakken en op te lossen. Dat betekent niet dat zich geen conflicten meer voordoen, wel dat ouders weten hoe ze een conflict met hun kind kunnen bespreken en dat ze er samen een oplossing voor kunnen bedenken en afspraken over kunnen maken met hun kind.

Subdoelen

Aan het eind van de cursus:

- Beschikken de ouders over kennis. Deze kennis betreft het overlegmodel als strategie om conflicten op te lossen, de 4 stappen van het overlegmodel, de aspecten van goed luisteren en de aspecten die van belang zijn bij het geven van je eigen mening.
- Kunnen ouders de 4 stappen van het overlegmodel toepassen als zich een conflict of meningsverschil met het kind voordoet.
Daarvoor zijn de volgende subdoelen van belang:
- Ouders luisteren naar hun kind en laten merken dat ze luisteren (stap 1)
- Ouders geven op een duidelijke, niet-aanvallende manier hun mening over een conflict. Ouders benoemen het gedrag van het kind, de gevolgen ervan, en gewenst alternatief gedrag concreet. De ouders weten een geschikt moment te kiezen om een conflict te bespreken. (stap 1)
- Ouders bedenken samen met het kind voldoende (meer dan twee) oplossingen voor het conflict. (stap 2)
- Ouders zijn in staat samen met het kind één oplossing te kiezen en duidelijke afspraken te maken over de uitvoering daarvan. Onder duidelijke afspraken wordt verstaan dat elk gezinslid weet wat er van hem/haar verwacht wordt, op welke manier en wanneer. (stap 3)
- Ouders zijn in staat na verloop van tijd (volgens afspraak) de oplossing te evalueren en desgewenst oplossing en gemaakte afspraken bij te stellen. (stap 4)

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Praten met kinderen bestaat uit zeven wekelijkse bijeenkomsten, van ongeveer twee uur. De cursus is ontwikkeld voor groepen van ongeveer acht tot vijftien ouders. De cursus is georganiseerd rond het boek 'Praten met kinderen', dat voor ouders geschreven is. Het boek bevat theoretische uitleg, oefeningen en opdrachten. In elke bijeenkomst wordt een hoofdstuk uit het boek behandeld. Elke cursusbijeenkomst bestaat uit drie onderdelen: het bespreken van de huiswerk oefeningen van de afgelopen week, het bespreken van de nieuwe stof en het doen van oefeningen (bijvoorbeeld een discussie of een rollenspel in de groep) om zich de vaardigheden eigen te maken.

Werving

Voor de werving van ouders kan gebruik gemaakt worden van (sociale) media, verspreiding van flyers, en nieuwsbrieven of contactpersonen van scholen.

Ervaringen met het aanbieden van PMK vanuit de Radboud Universiteit en de Universiteit van Amsterdam hebben laten zien dat het op deze manier lukt de beoogde doelgroep te bereiken, bestaande uit ouders die problemen ervaren in de communicatie met hun kind vanwege licht externaliserend gedrag van dat kind (Van As, 1999).

Inhoud van de interventie

'Praten met kinderen' is gebaseerd op een overlegmodel, dat uit vier stappen bestaat. De eerste vier bijeenkomsten zijn gewijd aan de eerste stap van het overlegmodel, het bespreken van het probleem. De eerste stap bestaat uit twee aspecten, te weten, goed luisteren naar elkaar en het geven van je eigen mening over het probleem. De vijfde bijeenkomst is gewijd aan het brainstormen over oplossingen voor het probleem, de zesde bijeenkomst wordt besteed aan het kiezen van een oplossing en het maken van afspraken, en de zevende bijeenkomst bestaat uit het herhalen en oefenen van de stof uit de vorige bijeenkomsten.

De eerste bijeenkomst

In de eerste bijeenkomst wordt het overlegmodel geïntroduceerd. Vóór het introduceren van dit model wordt besproken dat ouders conflicten en meningsverschillen op verschillende manieren kunnen oplossen. Ten eerste kunnen ouders een probleem oplossen door zelf te bepalen wat er moet gebeuren. Ten tweede kunnen ouders een probleem oplossen door het kind te laten bepalen wat er moet gebeuren. De derde manier om conflicten op te lossen, is door onderling overleg. Dit kan in het algemeen beschouwd worden als de beste manier om problemen op te lossen en is het onderwerp van de oudercursus. Vervolgens worden de vier stappen van het overlegmodel geïntroduceerd.

De tweede bijeenkomst

De eerste stap van het overlegmodel bestaat uit het bespreken van het conflict of meningsverschil. Voor het bespreken van een probleem zijn er twee dingen belangrijk: goed luisteren naar elkaar en je eigen mening geven over het probleem. In de tweede bijeenkomst wordt besproken hoe ouders goed kunnen luisteren en aan hun kind kunnen laten merken dat ze luisteren. Er worden vijf aspecten van goed luisteren besproken: het aannemen van een goede luisterhouding, vragen om meer informatie, meeleven met het kind, niet impulsief reageren, en actief luisteren.

De derde bijeenkomst

In de derde bijeenkomst wordt aandacht besteed aan het geven van je mening over een probleem en het ter sprake brengen van een onderwerp. In deze bijeenkomst wordt een aantal tips en regels besproken waar ouders en kind iets aan kunnen hebben als ze een onderwerp ter sprake brengen of als ze hun mening geven over een conflict. Eerst wordt ingegaan op regels voor het creëren van de juiste omstandigheden voor een goed gesprek. Hoe kunnen ouders een prettige sfeer scheppen en de kans zo groot mogelijk maken dat de boodschap bij het kind overkomt? Vervolgens wordt ingezoomd op de manier waarop ouders hun mening over het onderwerp kunnen geven: Hoe kunnen ze de boodschap het beste verwoorden? Als het gaat om het creëren van de juiste omstandigheden, zijn de volgende regels van belang: kies een geschikt moment, blijf vriendelijk, bespreek één probleem tegelijk, wees toekomstgericht, houd het kort, stel geen overbodige 'waarom-vragen', probeer begrip te tonen en vermijd de schuldvraag.

Als het gaat om het verwoorden van de boodschap, zijn de volgende regels van belang: beschrijf het probleem zo precies en concreet mogelijk; veroordeel het gedrag, niet de persoon en geef opbouwende kritiek.

De vierde bijeenkomst

In de vierde bijeenkomst wordt de eerste stap van het overlegmodel nog eens herhaald en wordt geoefend met goed luisteren en met het geven van je eigen mening over een probleem volgens de tips en regels die hierboven besproken zijn.

De vijfde bijeenkomst

In de vijfde bijeenkomst wordt de tweede stap van het overlegmodel besproken, het bedenken van zo veel mogelijk oplossingen voor het probleem. Om in een prettige, ontspannen sfeer tot een lijst van oplossingen te komen, is het belangrijk dat iedereen die betrokken is bij het probleem ook bijdraagt aan het vinden van oplossingen, dat zowel ouders als kind zo veel mogelijk oplossingen proberen te bedenken en het niet te snel opgeven, dat ieder zijn of haar fantasie gebruikt, dat de suggesties nog niet beoordeeld worden, dat de gezinsleden elkaar niet op een negatieve manier bekritisieren om de suggesties die ze doen en tenslotte dat alle oplossingen opgeschreven worden. Het beoordelen van de oplossingen komt pas in de derde stap van het overlegmodel (en in de zesde bijeenkomst) aan de orde. Eventueel kunnen ouders en kind ook brainstormen over het gebruik van beloningen of straf om elkaar te stimuleren om zich aan de nader te maken afspraken te houden.

De zesde bijeenkomst

De zesde bijeenkomst is voornamelijk gewijd aan de derde stap van het overlegmodel, het kiezen van een oplossing en het maken van afspraken over de uitvoering van de gekozen oplossing. Bij het kiezen van een oplossing moet nagegaan worden of de gekozen oplossing praktisch uitvoerbaar is en of alle partijen tevreden zijn met de gekozen oplossing. Het is belangrijk dat er duidelijke afspraken over de uitvoering gemaakt worden, zodat daar naderhand geen misverstanden over kunnen ontstaan. Ook kan afgesproken worden wanneer de gekozen oplossing geëvalueerd zal worden. Hiermee zijn we aangekomen bij de vierde stap van het overlegmodel, het beoordelen van de gekozen oplossing. Als een oplossing enige tijd uitgeprobeerd is, moet nagegaan worden of het probleem inderdaad naar ieders tevredenheid opgelost is.

De zevende bijeenkomst

In de zevende bijeenkomst wordt geen nieuwe stof meer behandeld. De vier stappen van het overlegmodel, met de bijbehorende regels per stap, worden nog eens herhaald. Verder wordt de bijeenkomst besteed aan het oefenen van de communicatieve vaardigheden die de afgelopen weken de revue zijn gepasseerd. Bij voorkeur wordt geoefend aan de hand van voorbeelden van conflicten die ouders thuis zelf mee hebben gemaakt. Deze voorbeelden kunnen gebruikt worden voor groepsdiscussies en rollenspelen.

In alle bijeenkomsten van de cursus komen steeds drie onderdelen terug: het bespreken van huiswerkoefeningen, het introduceren en bespreken van kennis (nieuwe stof) en het oefenen van vaardigheden. Bekrachtiging (door de cursusleider en door ouders onderling) speelt daarbij een belangrijke rol.

Een voorbeeld van een oefening waarin deze aspecten naar voren komen is het voeren van een gesprek tussen ouders en kind in een rollenspel. Deze oefening wordt in de vierde bijeenkomst zowel plenair in de groep als in subgroepjes gedaan (Van As &

Janssens, 2022, Praten met Kinderen, Handboek voor de begeleider). De begeleider herhaalt eerst samen met de ouders op interactieve wijze de stof uit de tweede bijeenkomst (de regels voor goed luisteren) en de stof uit de derde bijeenkomst (de regels voor het geven van je eigen mening). Vervolgens oefenen twee ouders in een rollenspel de eerste stap van het overlegmodel: het bespreken van een probleem. Ze voeren aan de hand van een fictieve situatie een gesprek in de rol van 'ouder' en 'kind'. Na afloop van het gesprek wordt besproken hoe het gesprek verlopen is. De ouders geven elkaar feedback en benoemen wat goed ging en wat eventueel nog anders kan. Ook de cursusleider geeft feedback en complimenteert de ouders met hun inzet. Een vervolg van deze oefening bestaat eruit dat de ouders in subgroepjes van drie of vier personen op dezelfde manier oefenen met het voeren van een gesprek, waarbij ze hypothetische situaties of eigen situaties als uitgangspunt nemen. Het rollenspel in subgroepjes wordt wederom afgesloten met een nabespreking in de groep, waarbij de cursusleider een bekrachtigende rol speelt en de ouders complimenteert met hun inzet en met het juist toepassen van de communicatieve vaardigheden. De huiswerkoefening die hierop aansluit bestaat eruit dat ouders thuis met hun kind het bespreken van problemen gaan oefenen.

2. Uitvoering

Materialen

As, N. van & Janssens, J. (5e herziene druk, 2022). Praten met kinderen. Boek voor ouders en andere opvoeders. Antwerpen-Apeldoorn: Garant. (€ 16,00).

As, N. van & Janssens, J. (3e herziene druk, 2022). Praten met kinderen. Handboek voor begeleiders. Antwerpen-Apeldoorn: Garant. (€ 21,00).

As, N. van (2012). Stukken t.b.v. de train-de-trainerscursus. Nijmegen: interne notitie.

Het materiaal voor het organiseren van de ouderbijeenkomsten wordt (met een unieke code in het handboek voor de begeleider) via een weblink ter beschikking gesteld. Het gaat dan om de dia's waarnaar in het Handboek verwezen wordt en die de basis vormen voor de ouderbijeenkomsten, en het oefenmateriaal voor ouders.

De cursus kan geëvalueerd worden (zowel mondeling als schriftelijk door middel van schaalvragen) aan de hand van het evaluatieformulier dat is opgenomen in het Handboek voor begeleiders (pp. 112-113).

Locatie en type organisatie

PMK kan als vorm van vrij toegankelijke hulp ingezet worden binnen bijvoorbeeld Centra voor Jeugd en Gezin (de CJG's), in schoolverband, op wijkniveau of binnen instellingen voor algemeen maatschappelijk werk. PMK kan dan ingezet worden voor ouders met kinderen die licht externaliserend gedrag laten zien. De inzet van PMK is bedoeld om ouders communicatieve en probleem-oplossende vaardigheden aan te leren, en zo te helpen voorkomen dat gedragsproblemen verergeren.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

De cursus dient verzorgd te worden door begeleiders met tenminste een hbo-vooropleiding en met kennis van opvoeding en ontwikkeling van kinderen, zoals hbo-j, sph of hbo pedagogiek. Een aantal cursussen is mede gegeven door studenten pedagogiek van de RU en UVA. Deze studenten werken altijd onder supervisie van Nicole van As en Patty Leijten. De studenten die de cursus aan de UVA verzorgen, worden daarvoor getraind door Patty Leijten.

Een tweede aanbeveling betreft het volgen van de train-de-trainerscursus Praten met Kinderen (twee dagdelen) voorafgaand aan het verzorgen van de cursus voor ouders. Voor het uitvoeren van Praten met kinderen worden geen specifieke implementatie-eisen of randvoorwaarden gesteld aan organisatie of begeleiding, wat betreft personele en materiële aspecten.

De cursus kan door één of twee begeleiders gegeven worden, waarbij de voorkeur uitgaat naar twee begeleiders. Daarbij kan de een zich meer richten op de inhoud (taak) en de ander meer op het proces. Een goede balans van taak en proces is een belangrijke opgave voor de professional (Burggraaff-Huikes, 2021). Het geven van de cursus met twee begeleiders is een derde aanbeveling.

Kwaliteitsbewaking

In samenwerking met het Spon Nijmegen is een train-de-trainerscursus ontwikkeld (van As, 2012) voor professionals die de cursus PMK willen gaan geven. In deze cursus die twee dagdelen beslaat wordt aandacht besteed aan de inhoud en theoretische achtergrond van de cursus en wordt geoefend met het werken met een groep ouders. Belangrijke kenmerken van het groepsproces, zoals het benutten van de aanwezige

kennis en vaardigheden van ouders, van de herkenning die ouders bij elkaar kunnen vinden en van de steun die ze elkaar kunnen bieden, worden uitgebreid besproken en geoefend. Op die manier wordt met de cursus PMK gewerkt aan empowerment van ouders. Tevens wordt geanticipeerd op moeilijke momenten die zich in de bijeenkomsten met ouders voor zouden kunnen doen. (Daarbij valt te denken aan situaties waarin ouders het niet eens zijn met elkaar of met de begeleider, situaties waarin ouders uitspraken doen of situaties beschrijven die pedagogisch gezien zorgelijk zijn etc.)

Ook wordt aandacht besteed aan 'treatment adherence': wordt de interventie door begeleiders ook zo uitgevoerd zoals bedoeld? Houden begeleiders zich aan wat het handboek voorschrijft? In hoeverre en wanneer mag daarvan afgeweken worden?

Randvoorwaarden

Tips voor organisatorische en contextuele randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de cursus zijn te vinden in de handleiding bij de cursus en komen aan bod in de train-de-trainerscursus. Daarbij valt te denken aan praktische zaken als de indeling van de ruimte waarin de cursus plaatsvindt en aan omgaan met groepsprocessen en treatment adherence (wordt de cursus uitgevoerd zoals die beschreven en bedoeld is?) Ouders die zich opgeven voor de cursus worden voorafgaand aan de cursus gebeld. In deze telefonische intake wordt gecheckt of de opvoedvragen en problematiek van ouders passend zijn bij de doelstellingen van PMK en wordt nagegaan of er geen andere hulpverlening betrokken is bij het gezin.

Implementatie

Er zijn regelmatig train-de-trainerscursussen (bestaande uit twee dagdelen) beschikbaar. Data worden bekend gemaakt via www.cursuspratenmetkinderen.nl

Kosten

Oudercursus PMK

Uitgaande van 12 ouders en een HBO-geschoolde begeleider:

Koffie, thee etc.	250 Euro
Begeleider (bijeenkomsten en voorbereiding: 28 uur*)	2100 Euro
Tweede begeleider (eveneens 28 uur)	2100 Euro
Eventueel zaalhuur (maximaal)	700 Euro
Kosten boek voor ouders	215 Euro
*Uitgaande van een uurprijs van 75 euro	

Train-de-trainerscursus PMK

De train-de-trainerscursus wordt verzorgd door Nicole van As in flexibele uren die zij binnen haar aanstelling in kan zetten voor ontwikkeling en professionalisering. Hier zijn dan ook geen extra kosten aan verbonden.

3. Onderbouwing

Probleem

Het gaat om kinderen tussen 10 en 15 jaar die lichte externaliserende gedragsproblemen hebben en van wie de ouders lichte opvoedingsproblemen ervaren. Concreet gaat het om kinderen die naar buiten gericht ofwel licht externaliserend gedrag vertonen, zoals schreeuwen, schelden, ruzie maken en ongehoorzaam zijn. De kinderen hebben conflicten met hun ouders over regels en afspraken, waar ouders niet goed mee uit de voeten kunnen.

Uit een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Bot, 2013) blijkt dat volgens ouders (N = 25022) 16.5% van de kinderen tussen 3 en 18 jaar veel probleemgedrag vertoont. Dezelfde groep ouders is ook gevraagd in hoeverre zij opvoedingsproblematiek ervaren; 16,5% van de ouders voelt zich incompetent als opvoeder en 12% is ontevreden over de relatie met hun kind.

In 2018 publiceerde het NJi recente cijfers over gedragsproblemen die ontleend zijn aan het onderzoek Health Behavior in School aged Children. Van de jongeren in groep 8 gaf 12,6% aan gedragsproblemen te hebben. Jongens (15%) vertonen die meer dan meisjes (10%). In het voortgezet onderwijs gaf 14% van de jongeren aan gedragsproblemen te vertonen; jongens 16,2% en meisjes 11,7%. Verder bleek dat leerlingen van het VMBO meer gedragsproblemen vertonen dan leerlingen van andere opleidingen en dat jongeren met een migratie-achtergrond die problemen vaker hebben dan andere jongeren.

Mogelijke gevolgen als niet wordt ingegrepen kunnen zijn: verder ontwikkelen van problematisch gedrag, verdere escalatie van conflicten in een gezin en toenemende opvoedingsonzekerheid van ouders (Burt et al., 2005; Mackler et al., 2015).

Oorzaken

Er is aangetoond dat er een relatie is tussen externaliserend gedrag van het kind en negatieve ouder-kind interacties (Crocetti et al., 2016; Defoe et al., 2013, Martin et al., 2019). Longitudinaal onderzoek toont bovendien aan dat er sprake is van *invloed* van negatieve ouder-kind interactie op externaliserend gedrag van het kind over tijd (Defoe et al., 2013) en van *bidirectionele* effecten over tijd (Burt et al., 2005; Crocetti et al., 2016; Keijsers et al., 2011).

De laatste jaren wordt daarnaast gewezen op het belang van onderzoek met een 'within-family' design om de samenhangen tussen gedrag van ouders en externaliserend gedrag van kinderen goed in kaart te brengen (Besemer et al., 2016; Boele et al., 2020; Keijsers, 2016). Dit onderzoek bevat aanwijzingen dat een minder negatieve interactie tussen ouder en kind ook *op gezinsniveau* correleert met een afname in externaliserend gedrag van het kind (Boele et al., 2020).

De 'coercion theory' van Patterson en collega's biedt een goed onderbouwde en empirisch onderzochte uitwerking van de processen die ten grondslag liggen aan de gevonden relaties tussen de ouder-kindinteractie en externaliserend gedrag van het kind (Patterson, 1982; Patterson et al., 1992). Uitgangspunt van deze theorie is dat dwingende negatieve interacties tussen ouder en kind kunnen leiden tot ontwikkeling van externaliserende problemen bij het kind, door bekrachtiging van het negatieve gedrag. Kinderen gaan de dwingende negatieve interactiestijl vervolgens ook gebruiken op school en in contact met anderen buitenshuis. Patterson et al. zien ineffectieve opvoedingsstrategieën van ouders als belangrijke determinant in dit proces. Door Granic

en Patterson (2006) is de coercion theorie in een dynamische systeemvisie geplaatst. Zij benoemen expliciet hoe dagelijkse dwingende interacties tussen ouder en kind op den duur stabiele patronen gaan vormen en op de lange termijn leiden tot ontwikkeling van antisociaal gedrag. Op die manier verbinden ze gebeurtenissen op korte termijn (microniveau van dagelijkse interactie) met gedragsontwikkeling op lange termijn (het marconiveau). Ook wijzen ze op periodes van transitie in het leven van gezinnen. In dergelijke periodes van verandering kan destabilisatie van oude interactiepatronen optreden en kunnen nieuwe patronen ontstaan. De vroege adolescentie is zo'n periode, die nieuwe eisen stelt aan ouders en kind (het kind maakt zich bv meer los). De kans bestaat dat ouders en kind in deze periode vaker verzeild raken in conflictueuze interactiepatronen, wat kan leiden tot de ontwikkeling van externaliserend gedrag (Granic & Patterson, 2006; Keijsers et al., 2012; Mastrotheodoros et al., 2020).

Aan te pakken factoren

In het proces waarbij externaliserend gedrag van het kind en conflictueuze interacties tussen ouder en kind elkaar wederzijds beïnvloeden wordt door Burt et al. (2005) het gedrag van de ouder (een negatieve manier van interacteren) als essentieel gezien. Granic en Patterson (2006) benadrukken het reciproke en circulaire karakter van de interacties tussen ouder en kind. Op basis hiervan kan verwacht worden dat een verandering in het gedrag van de ouder van invloed zal zijn op het gedrag van het kind in die interactie (microniveau) en op termijn in de gedragsontwikkeling van het kind (macroniveau). Het gaat erom mogelijkheden te creëren om nieuwe interactiepatronen aan te leren. Het aanbieden van een interventie kan gezien worden als het creëren van een transitie moment waarbij oude patronen gedestabiliseerd en nieuwe aangeleerd kunnen worden (Granic & Patterson, 2006). Granic et al. (2007) benadrukken dat het doel van een dergelijke interventie niet is dat zich geen conflicten tussen ouder en kind meer voordoen, maar dat ouders leren omgaan met conflicten en negatieve interacties om kunnen zetten in positieve. De cursus Praten met Kinderen is zo'n interventie gericht op de interactiestijl, waarbij ouders leren constructieve manieren van communiceren in te zetten en probleemoplossende vaardigheden toe te passen.

Verantwoording

In de literatuur over werkzaamheid van interventies wordt doorgaans een onderscheid gemaakt tussen algemeen werkzame ingrediënten en specifieke werkzame ingrediënten van een interventie (Van Yperen, Bijl & Veerman, 2008).

Algemeen werkzame elementen zijn (Van Yperen et al., 2008, p.51-52):

- Aansluiting bij de motivatie van de cliënt
- Goede aansluiting van de interventie op het probleem en de hulpvraag van de cliënt
- Goede structurering van de interventie (doelstelling, planning, fasering)
- Professionaliteit (opleiding en training) van de behandelaar
- Goede kwaliteit van de relatie tussen cliënt en behandelaar
- Uitvoering van de interventie zoals deze uitgevoerd hoort te worden

Voor de cursus Praten met kinderen geldt dat zo veel mogelijk aangesloten wordt bij de *motivatie* van de ouders die eraan mee doen. Er wordt bijvoorbeeld gewerkt met voorbeelden die de ouders inbrengen.

Daarnaast kan gesproken worden van een goed *gestructureerde* interventie. De inhoud van de zeven bijeenkomsten staat concreet uitgewerkt in het handboek voor de begeleider en de bijeenkomsten bouwen op elkaar voort.

Aan de *kwaliteit van de relatie* tussen ouders en begeleider wordt in het handboek voor de begeleider expliciet aandacht besteed. Uitgangspunt is dat begeleider en ouders samen bekijken hoe het overlegmodel toegepast kan worden in de individuele situatie van de ouders. In de bijeenkomsten 'modelt' de begeleider de communicatievaardigheden door zelf goed en met respect te luisteren naar de ouders, door de ouders te laten brainstormen over oplossingen etc.

Naast algemeen werkzame factoren zijn er ook specifiek werkzame factoren. In het voorgaande is besproken hoe en waarom licht externaliserend gedrag van kinderen samen blijkt te hangen met de communicatie in het gezin. Praten met Kinderen richt zich daarom op de ouders, en leert hen op een meer constructieve en minder negatieve manier te communiceren met hun kind.

Het verbeteren van de communicatieve vaardigheden wordt in PMK aangepakt door per stap van het overlegmodel de eerder beschreven communicatieve vaardigheden uitgebreid en concreet te bespreken en te oefenen.

Long, Edwards en Bellando (2017) hebben op basis van uitgebreid literatuuronderzoek geprobeerd de kernelementen van effectieve ouderprogramma's te identificeren. Deze kunnen als specifiek werkzame elementen voor ouderprogramma's gezien worden. Drie elementen lijken essentieel voor het versterken van de opvoedvaardigheden van ouders: het aanleren van emotionele communicatievaardigheden, het aanleren van vaardigheden voor een positieve interactie met het kind, en zorgen dat ouders met hun kind oefenen. In Praten met kinderen komen de eerste twee aspecten terug in de communicatieve vaardigheden die ouders leren. Het derde aspect komt terug in de huiswerkoefeningen. Volgens Long et al. zijn daarnaast vier elementen in ouderprogramma's sterk gerelateerd aan het verminderen van externaliserend gedrag van kinderen: (1) het gebruik van time-out, (2) consistent reageren op het kind, (3) een positieve ouder-kind interactie en (4) daadwerkelijk oefenen met het kind. Met name het derde en vierde aspect komen nadrukkelijk terug in Praten met kinderen. Zo kan gesteld worden dat Praten met kinderen essentiële specifiek werkzame elementen bevat waarvan aangetoond is dat ze samenhangen met het versterken van opvoedvaardigheden van ouders en (daarmee) verminderen van externaliserend gedrag van kinderen.

Als het gaat om de manier waarop de specifiek werkzame elementen aan de ouders worden overgebracht, dan zijn technieken uit de sociale leertheorie, als instructie, modeling en bekrachtiging van belang (Patterson et al., 1992; Van Yperen et al., 2008). Er is sprake van *instructie* wanneer ouders het boek lezen en op die manier de stof tot zich nemen, en wanneer de begeleider uitleg geeft over de stof. Er is sprake van *modeling* wanneer de begeleider de communicatievaardigheden demonstreert, door zelf bijvoorbeeld actief te luisteren of een ik-boodschap te geven. Er is sprake van *bekrachtiging* wanneer de begeleider de ouders complimenteert, bv als ze een voorbeeld inbrengen, een rollenspel uitvoeren of de huiswerkoefeningen gedaan hebben. Door Blokland (2005) wordt aangegeven dat in effectieve *groepsgerichte* vormen van opvoedingsondersteuning drie typen doelstellingen terug te vinden moet zijn:

- Kennis
- Vaardigheden
- Zelfvertrouwen en steun (empowerment)

In de cursus Praten met Kinderen zijn deze drie doelstellingen eveneens terug te vinden. De aangereikte *kennis* betreft het uit vier stappen bestaande overlegmodel, kennis over de adolescentie als ontwikkelingsfase en kennis over concrete communicatieve vaardigheden. Het oefenen van *vaardigheden* komt terug in de opdrachten, rollenspellen en de huiswerkoefeningen. Het bekrachtigen van wat ouders goed doen en voor hun

pogingen met de stof aan de slag te gaan door de begeleider is van belang voor het stimuleren van het *zelfvertrouwen* van de ouders. De insteek van de begeleider is om zo veel mogelijk de eigen deskundigheid en kracht van de ouders aan te spreken (*empowerment*). Ook bieden de ouders elkaar *steun*, door naar elkaar te luisteren, elkaar tips te geven en door herkenning uit te spreken.

Tot slot sluiten we aan bij de visie van Mazzucchelli en Sanders (2010) dat het belangrijk is de juiste balans te vinden tussen het aanhouden van de trainershandleiding en flexibiliteit. Daarbij is het van belang de basis voor de empirische evidentie te handhaven.

Voor PMK betekent dat, dat de theoretische basis in de volgorde zoals beschreven in het handboek voor begeleiders aangehouden wordt. Ook de houding van de begeleider is van belang. Het gaat dan om toepassing van de uit de sociale leertheorie afkomstige principes van instructie, modeling en bekrachtiging door de begeleider. Het doel is verder de probleemoplossende vaardigheden van ouders te versterken. Dat maakt het belangrijk dat de begeleider ouders eigen oplossingen voor problemen in de omgang met hun kind laat zoeken en kiezen, zoals in het handboek beschreven staat.

Mazzucchelli en Sanders noemen voorbeelden van aanpassingen in het programma met een hoog risico voor de effectiviteit, zoals het geven van een direct opvoedadvies aan ouders (in plaats van het aanreiken en bespreken van de *principes* van de opvoedstrategie uit het programma zodat ouders eigen keuzes kunnen maken binnen hun eigen context) en het ontbreken van een agenda voor bijeenkomsten. Voorbeelden van flexibiliteit waarvan geen nadelige invloed op de effectiviteit verwacht wordt zijn het aanbieden van meer sessies wanneer daar behoefte aan is, het houden van kortere of langere sessies en het aanpassen van voorbeelden om een opvoedstrategie te illustreren aan de specifieke situatie van ouders.

4. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering

Er zijn twee typen onderzoek uitgevoerd naar de uitvoering van de cursus Praten met kinderen; een evaluatie onder bachelorstudenten die in de cursus als co-begeleider hebben gefunctioneerd en een evaluatie onder ouders die de cursus gevolgd hebben. Daarover is niet gepubliceerd.

In 1995 is de cursus Praten met Kinderen uitgegeven door Garant. Tussen 1995 en 1999 heeft Nicole van As in haar dissertatieonderzoek de cursus geëvalueerd middels experimenteel onderzoek. In dat onderzoek is ook gevraagd naar de tevredenheid van ouders over de cursus. Die bleken zeer tevreden over de cursus.

Tussen 2000 en 2010 is de cursus vanuit de Radboud universiteit vrijwel jaarlijks georganiseerd in het kader van de opleiding van bachelorstudenten. Nicole van As leidde die cursussen en studenten fungeerden als co-begeleider. Studenten functioneerden naar tevredenheid maar hadden moeite met twee aspecten: 1. Omgaan met moeilijke momenten in het groepsproces en 2. 'treatment integrity', het uitvoeren van de cursus zoals die bedoeld is en beschreven is. Onder het eerste punt vallen onderwerpen als hoe te handelen als ouders het niet eens zijn met elkaar of met de begeleider, als ouders vragen stellen waarop de begeleider niet direct een antwoord heeft, als ouders een te dominante rol hebben in de groep of juist stil en onzichtbaar zijn etc. Onder het tweede punt valt de vraag in hoeverre begeleiders het programma van de cursus aan mogen passen aan de omstandigheden of aan vragen van ouders. Wat kan de begeleider bijvoorbeeld doen als ouders een onderwerp willen bespreken dat niet in het cursusprogramma opgenomen is? Wat kan de begeleider doen als ouders om meer voorbeelden vragen, herhaling van de stof willen of bijvoorbeeld al een onderwerp willen bespreken dat pas later in de serie bijeenkomsten gepland staat? Om die vragen te beantwoorden is in samenwerking met het Spon Nijmegen de train-de-trainerscursus ontwikkeld waarin wordt besproken welke mate van flexibiliteit begeleiders zich kunnen permitteren, zonder afbreuk te doen aan de cursus zoals die bedoeld is en beschreven staat.

Verder viel het de studenten op dat wij in de cursus te veel voorbeelden gebruikten van problemen die jongens ervaren. Ook gebruikten we in voorbeelden veel "Nederlandse" voornamen en weinig "allochtone". Beide punten hebben we in de herziene versie van de cursus in 2010 aangepast.

Tot 2009 zijn ouders die aan de cursus deelgenomen hadden na afloop steeds gevraagd naar hun mening over de cursus. Ook die ouders waren zeer tevreden over de cursus. Wel gaven ze aan soms wat moeite te hebben met de grote hoeveelheid concrete tips bij 'Het geven van je eigen mening' als onderdeel van 'Stap 1, het bespreken van het probleem'. Deze tips (11 in totaal) zijn in de herziene versie van 2010 onderverdeeld in twee aspecten, namelijk condities en inhoud, oftewel 'Het creëren van de juiste omstandigheden en sfeer' en 'Het verwoorden van de boodschap'.

Ook gaven ouders herhaaldelijk aan zich te herkennen in het voorbeeldmateriaal dat in het boek aangereikt werd. Naar aanleiding van een verzoek van een aantal ouders is een tweetal doorlopende verhalen aan het ouderboek toegevoegd, waarin twee gezinnen (de families Lindemans en Berkhout) gevolgd worden gedurende de hele cyclus van de vier stappen van het overlegmodel. Dat bood ouders de mogelijkheid om te zien hoe elke nieuwe stap voortbouwt op de vorige stap.

Tussen 2010 en 2019 is de cursus herhaaldelijk gegeven vanuit de Radboud universiteit en de Universiteit van Amsterdam. Opnieuw bleken ouders tevreden over de cursus. Gelet op de positieve resultaten van de cursus in drie onderzoeken, waarvan twee na 2010 hebben we geen reden gehad nog verdere wijzigingen in de cursus aan te brengen.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten

Onderzoek 1

As, N.M.C. van (1999). Family functioning and child behavior problems. Nijmegen: Radboud universiteit (dissertatie).

Het onderzoek betreft een experimenteel onderzoek met een pretest posttest control group design onder 28 gezinnen waarin ouders problemen ervoeren met licht externaliserend gedrag van hun kind (10-15 jaar). Er zijn vragenlijsten afgenomen over opvoedingsgedrag, gezinsstructuur en de kwaliteit van de ouder-kind interactie. Daarnaast is de kwaliteit van de ouder-kind interactie gemeten door middel van observaties. Die kwaliteit was de primaire afhankelijke variabele gelet op de centrale doelstellingen van de cursus, het verbeteren van de communicatie tussen ouder en kind en het vergroten van vaardigheden van ouders om problemen op te lossen. In elk gezin is de cursus modelgetrouw uitgevoerd. Alle stappen van het Overlegmodel zijn consequent gevolgd.

Wat betreft de resultaten het volgende.

In het onderzoek is een groep ouders die de cursus gevolgd heeft, vergeleken met een groep ouders die op dat moment de cursus nog niet gevolgd had (wachtljstcontrolegroep) m.b.v. een pretest posttest control group design. In beide groepen zijn voor- en nametingen verricht door middel van observaties. Ouders en kind werd bij elke observatie gevraagd om elk een onderwerp op te schrijven waarover ze het niet eens waren. Vervolgens werden ze uitgenodigd om de opgeschreven onderwerpen om de beurt te bespreken en te proberen er een oplossing voor te vinden. De discussie hierover mocht 20 minuten duren.

Van de discussie tussen ouders en kind, die op video werd opgenomen, werd *per uitspraak* genoteerd van wie die uitspraak was, tot wie de boodschap gericht was en wat de inhoud van de boodschap was. De discussies bestonden voor het merendeel uit korte zinnen. Van elke zin of uitspraak werd allereerst nagegaan met welke fase van het overlegmodel men bezig was: het bespreken van het probleem en van de verschillende standpunten (stap één), het bedenken van mogelijke oplossingen (stap twee), het kiezen van een oplossing en maken van afspraken over de uitvoering ervan (stap drie) of het maken van afspraken over de evaluatie van de gekozen oplossing (stap vier). Tevens werd van elke zin of uitspraak nagegaan of er sprake was van 1. Positieve communicatie; 2. Negatieve communicatie of 3. Neutrale communicatie

Er zijn alleen effecten van de cursus gevonden op de communicatie tussen moeder en kind, en niet voor de communicatie tussen vader en kind. Zowel moeders ($F=5.32$, $p < 0.05$) als kinderen ($F= 7.66$, $p < 0.01$) bleken na het volgen van de cursus positiever met elkaar te communiceren. Tijdens stap één, het bespreken van het probleem, gold voor moeders ($F = 8.11$, $p < 0.01$) die de cursus gevolgd hadden en voor hun kinderen ($F = 5.16$, $p < 0.05$) dat ze bij de tweede observatie (na de cursus) meer op een positieve en minder op een negatieve manier met elkaar praatten dan tijdens de eerste observatie (voor de cursus). Voor de moeders en kinderen uit de controlegezinnen gold het omgekeerde. Zij communiceerden bij de tweede observatie meer negatief en minder positief met elkaar dan bij de eerste observatie. Tijdens stap twee, drie en vier, het vinden van oplossingen voor het probleem, vonden we hetzelfde, maar dan alleen voor

de communicatie van de kinderen tot hun moeders ($F = 8.15, p < 0.01$). De kinderen van ouders die de cursus gevolgd hadden, praatten meer positief en minder negatief tegen hun moeders nadat hun moeders de cursus gevolgd hadden dan ervoor. De kinderen wier moeders de cursus nog niet gevolgd hadden, praatten bij de tweede observatie minder positief en meer negatief tegen hun moeders dan tijdens de eerste observatie.

Onderzoek 2

Leijten, P., Overbeek, G. & Janssens, J. (2013). Praten met kinderen: effectief voor ouders met (pre)adolescenten. *Kind en Adolescent*, 34, 80-91.

Leijten, P., Overbeek, G. & Janssens, J.M.A.M. (2012). Effectiveness of a parent training program in (pre)adolescence: Evidence from a randomized controlled trial. *Journal of Adolescence*, 35, 833-842.

Het onderzoek betreft een experimenteel onderzoek met een pretest posttest control group design onder 78 gezinnen waarin ouders problemen ervoeren met licht externaliserend gedrag van hun kind (9-16 jaar). Er zijn vragenlijsten afgenomen over gedragsproblemen en opvoedingsgedrag, en er zijn communicatieve vaardigheden geobserveerd tijdens een conflictgesprek. De mate van communicatieve vaardigheden was de primaire afhankelijke variabele gelet op de centrale doelstellingen van de cursus, het verbeteren van de communicatie tussen ouder en kind en het vergroten van vaardigheden van ouders om problemen op te lossen.

In elk gezin is de cursus modelgetrouw uitgevoerd. Alle stappen van het Overlegmodel zijn consequent gevolgd.

Wat betreft de resultaten het volgende.

In dit RCT-onderzoek is gebruik gemaakt van observaties om de centrale afhankelijke variabelen (probleemoplossings- en communicatieve vaardigheden van ouders) te meten. Daarbij is geen micro-codeersysteem gebruikt zoals in de studie van van As (1999), maar is gewerkt met beoordelingsschalen. Uit het onderzoek bleek dat deelname aan PMK leidde tot verbeterde probleemoplossings- ($F = 12.87, p < .01$) en communicatievaardigheden ($F = 11.77, p < .01$) van ouders. Ouders die deelnamen aan PMK lieten ook meer toename in positieve emotie ($F = 8.18, p < .01$) en afname in dominantie ($F = 7.29, p < .05$) zien dan ouders in de wachtlijstcontrolegroep.

Naast deze observatieresultaten rapporteerden ouders die deelnamen aan PMK, middels de vragenlijst The Parenting Scale (Arnold et al., 1993), een sterkere afname in disfunctioneel opvoedgedrag ($F = 5.25, p < .05$) dan ouders die niet deelnamen aan PMK, wat terug te zien was in beide subschalen: zowel ouderlijke laksheid ($F(1,70) = 5.18, p < .05$) als overreactiviteit ($F = 12.07, p < .01$) nam af na deelname aan PMK. Door deze afname scoorden ouders in de interventiegroep na deelname aan PMK gemiddeld niet langer in de klinische range.

Onderzoek 3

Leijten, P. (2019). Op welke manier verandert gezinscommunicatie door deelname van ouders aan de cursus Praten met Kinderen?

Het betreft een nog niet afgerond onderzoek waarvan Patty Leijten de voorlopige resultaten beschikbaar heeft gesteld. Bij dit onderzoek waren de ontwikkelaars van Praten met Kinderen (van As en Janssens) niet betrokken.

Het onderzoek betreft een experimenteel onderzoek met een pretest posttest control group design onder 108 gezinnen waarin ouders problemen ervoeren met licht

externaliserend gedrag van hun kind (10-15 jaar). Het onderzoek is uitgevoerd in de jaren 2014-2018 bij steeds 10 groepen van ca. 10 gezinnen. Er zijn vragenlijsten afgenomen over gedragsproblemen, opvoedingscompetentie en opvoedingsgedrag, en er zijn communicatieve vaardigheden geobserveerd tijdens een conflictgesprek. De mate van communicatieve vaardigheden was de primaire afhankelijke variabele gelet op de centrale doelstellingen van de cursus, het verbeteren van de communicatie tussen ouder en kind en het vergroten van vaardigheden van ouders om problemen op te lossen. In elk gezin is de cursus modelgetrouw uitgevoerd. Alle stappen van het Overlegmodel zijn consequent gevolgd.

Wat betreft de resultaten het volgende.

Praten met kinderen heeft geen effect op vermindering van gedragsproblemen van kinderen. Het opvoedingsgedrag was volgens rapportage van ouders wel significant verbeterd gelet op de positievere score in de experimentele groep op de Parenting Scale ($F=5.594$, $p < 0.02$), maar niet volgens hun kinderen. Ouders in de experimentele groep voelen zich ook significant meer opvoedingscompetent dan ouders in de controlegroep ($F=13,157$, $p<0.01$).

5. Samenvatting werkzame elementen

Werkzame elementen

Wat zijn de werkzame elementen die de doelen van de interventie realiseren? Geef een puntsgewijze opsomming.

Algemeen werkzame factoren:

- Aansluiting bij de motivatie van de cliënt
- Goede aansluiting van de interventie op het probleem en de hulpvraag van de client
- Goede structurering van de interventie (doelstelling, planning, fasering)
- Professionaliteit (opleiding en training) van de begeleider
- Goede kwaliteit van de relatie tussen client en begeleider
- Uitvoering van de interventie zoals deze uitgevoerd hoort te worden

Specifiek werkzame factoren:

- Kennis over probleemoplossende en communicatieve technieken en kennis over de werkzaamheid van die technieken
- Nadruk op bevorderen positieve ouder-kind interacties
- Probleemoplossende vaardigheden (4 stappen overlegmodel)
- Communicatieve vaardigheden

Manier waarop specifiek werkzame factoren overgebracht worden:

- Instructie
- Modeling
- Bekrachtiging

Werkzame elementen groepsgewijze interventie:

- Vaardigheden (oefenen)
- Zelfvertrouwen en steun (empowerment)
- Opdrachten om dat wat in de groep geleerd wordt thuis toe te passen met eigen kind

6. Aangehaalde literatuur

Arnold, D.S., O'Leary, S.G., Wolf, L.S., & Acker, M.M. (1993). The parenting scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessment, 5*, 137-144.

As, N. van (2012). Stukken t.b.v. de train-de-trainercursus. Nijmegen: interne notitie.

As, N. van, & Janssens, J. (5e herziene druk, 2022). *Praten met kinderen. Een boek voor ouders en andere opvoeders*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

As, N. van, & Janssens, J. (3e herziene druk, 2022). *Praten met kinderen. Handboek voor de begeleider*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

As, N.M.C. van (1999). *Family functioning and child behavior problems*. Dissertatie. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.

Besemer, S., Lober, R., Hinshaw, S. P., & Pardini, D. A. (2016). Bidirectional associations between externalizing behavior problems and maladaptive parenting within parent-son dyads across childhood. *Journal of abnormal child psychology, 1387-1398*. <https://doi.org/10.1007/s10802-015-0124-6>

Boele, S., Denissen, J., Moopen, N., & Keijsers, L. (2020). Over-time fluctuations in parenting and adolescent adaptation within families: a systematic review. *Adolescent Review, 5*, 317-339/ <https://doi.org/10.007/240894-019-00127-9>

Blokland, G. (2005). Theorie en visie. In I. Bakker, G. Blokland, & H. Wijnen (red.), *Samen delen. Methodiekboek voor opvoedingsondersteuning in groepen* (pp. 15-37). Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Bot, S. (Red.) (2013). *Terecht in de jeugdzorg*. Den Haag: SCP.

Burggraaff-Huiskes (2021). *Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Burt, S.A., McGue, M., Krueger, R.F. & Iacono, W.G. (2005). How are parent-child conflict and childhood externalizing symptoms related over time? Results from a genetically informative cross-lagged study. *Development and Psychopathology, 17*, 145-165. <https://doi.org/10.1017/S095457940505008X>

Crocetti, E., Moscatelli, S., Van der graaff, J., Keijsers, L., Van Lier, P., Koot, H. M., Rubini, M., Meeus, W., & Branje, S. (2016). The dynamic interplay among maternal empathy, quality of mother-adolescent relationship, and adolescent antisocial behaviors: new insights from a six-wave longitudinal multi-informant study. *PLoS ONE, 11*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0150009>

Defoe, I.N., Keijsers, L., Hawk, S.T., Branje, S., Semon Dubas, J., Buist, K., Frijns, T., Van Aken, M.A.G., Koot, H.M., Van Lier, P.A.C., & Meeus, W. (2013). Siblings versus parents and friends: longitudinal linkages to adolescent externalizing problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 54*, 881-889. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12049>

Granic, I., O'Hara, A., Pepler, D. & Lewis, M. D. (2007). A dynamic systems analysis of parent-child changes associated with successful "real-world" interventions for aggressive children. *Journal of abnormal child psychology*, 35, 845-857.
<https://doi.org/10.1007/21080-007-9133-4>

Granic I. & Patterson, G. R. (2006). Toward a comprehensive model of antisocial development: a dynamic systems approach. *Psychological Review*, 113, 101-131.
<https://doi.org/10.1037/0033-295X.113.1.101>

Keijsers, L. (2016). Parental monitoring and adolescent problem behaviors: how much do we really know? *International Journal of Behavioral Development*, 40, 271-281.
<https://doi.org/10.1177/0165025416692515>

Keijsers, L., Loeber, R., Branje, S., & Meeus, W. (2012). Parent-child relationships of boys in different offending trajectories: a developmental perspective. *Journal of child psychology and psychiatry*, 53, 1222-1232. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2012.02585.x>

Long, N. Edwards, M. C., & Bellando J. (2017). Parent training interventions. In J. L. Matson (Ed.) *Handbook of Childhood Psychopathology and Developmental Disabilities Treatment. Autism and Child Psychopathology Series* (pp. 63-86).
http://doi.org/10.1007/978-3-319-71210-9_5

Leijten, P. (2019). Op welke manier verandert gezinscommunicatie door deelname van ouders aan de cursus Praten met Kinderen? Amsterdam: UVA (interne publicatie).

Leijten, P., Overbeek, G., & Janssens, J.M.A.M. (2012). Effectiveness of a parent training program in (pre)adolescence: Evidence from a randomized controlled trial. *Journal of Adolescence*, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.11.009>

Leijten, P., Overbeek, G. & Janssens, J. (2013). Praten met kinderen: effectief voor ouders van (pre)adolescenten? *Kind en adolescent*, 34, 80-91.

Mackler, J. S., Kelleher, R. T., Shanahan, L., Calkins, S. D., Keane, S. P., & O'Brien, M. (2015). Parenting Stress, Parental Reactions, and Externalizing Behavior From Ages 4 to 10. *Journal of marriage and the family*, 77(2), 388-406.
<https://doi.org/10.1111/jomf.12163>

Mastrotheodoros, S., Canario, C., Gugliandolo, M. C., Merkas, M., & Keijsers, L. (2019). Family functioning and adolescent internalizing and externalizing problems: disentangling between- and within-family associations. *Journal of youth and adolescence*, 49, 804-817.
<https://doi.org/10.1007/s10964-019-01094-z>

Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., Davies, P. T., & Gutierrez, G. (2019). Attachment-behavior and hostility as explanatory factors linking parent-adolescent conflict and adolescent adjustment. *American Psychological Association*, 33, 586-596.
<https://doi.org/10.1037./fam0000529>

Mazzucchelli, T.G. Sanders, M.R. (2012). Facilitating practitioner flexibility within an empirically supported intervention: lessons from a system of parenting support. *Clinical*

Psychology Science and Practice, 17(3),238–252. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2850.2010.01215.x>

NCJ (2016). Richtlijn: Kindermishandeling. Utrecht: NCJ.

NJi (2004). Factsheet Opvoedingsondersteuning in de JGZ. Utrecht: NJi.

NJi (2009). Dossier Gedragsproblemen. Utrecht: NJi.

NJi (2018). Cijfers over gedragsproblemen. Utrecht: NJi.

Patterson, G.R. (1982). *A social learning approach. Vol 3. Coercive family process.* Eugene: Castalia Publishing Company.

Patterson, G.R., Reid, J.B. & Dishion, T.J. (1992). *A social interactional approach. Vol.4. Antisocial boys.* Eugene: Castalia Publishing Company.

Verhulst, F.C, Van der Ende, J. (2013). *Handleiding ASEBA. Vragenlijsten voor leeftijden 6 tot en met 18 jaar.* Rotterdam: ASEBA Nederland

Yperen, van T., Bijl, B., & Veerman, J.W. (2008). Op weg naar veelbelovend. In T.A. van Yperen en J.W. Veerman (red.), *Zicht op Effectiviteit. Handboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg* (pp. 35-56). Delft: Uitgeverij Eburon.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Kenniscentrum Sport & Bewegen, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

Nederlands
Centrum
Jeugdgezondheid

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

